

Inhoud

1	Inleiding	3	4	Waardestelling	21
1.1	Algemene gegevens	3	4.1	Inleiding	21
1.2	Plan van onderzoek	4	4.2	Interne waardestelling.....	22
1.3	Samenvatting	4	4.2.1		
1.4	Leeswijzer	5		Exterieur	22
2	Bouwgeschiedenis	6	4.2.2	Constructie	23
2.1	Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis.....	6	4.2.3		
2.2	Bouwgeschiedenis.....	6		Interieur.....	23
3	Bouwhistorische beschrijving.....	9	4.2.4	Algehele waardestelling	24
3.1	Context/situering	9			
3.2	Bouwmassa/structuur.....	9		Colofon	28
3.3	Constructie	10		Opdrachtgever	28
3.4	Exterieur	12		Product	28
3.5	Interieur.....	17		Opdrachtnemer	28
				Verantwoording.....	29
				Bijlagen.....	30

1 Inleiding

1.1 Algemene gegevens

Adres:	Baronielaan 22 K 4818 RA Breda
Gemeente:	Breda
Kad. gemeente:	Breda
Kad. sectie/nr.:	D 11174
Monument:	Rijksmonument nummer 519134, sinds 16 april 2002
Complex:	Rijksmonument nummer 519133, H.Hart van Jezus kerk complex 1: kerk (519134) 2: pastorie (519135) 3: klooster (526117) Het complex ligt in het van rijkswege beschermde stadsgezicht van Breda (uitbreiding) met nummer 207
Functie:	Kerk
Bouwperiode:	1901 schip en toren, 1931 dwarsschip en koor
Stijl:	Kerk in neogotische stijl
Architect:	P.J. van Genk schip en toren, J. Stuyt en J.A. van Dongen dwarsschip en koor

1.2 Plan van onderzoek

De H.Hart van Jezus kerk is in 1985 buiten gebruik gesteld. Binnen enkele jaren werd het complex gekraakt. Diverse personen en groepen hebben zich sindsdien voor instandhouding en herbestemming ingezet. In 1995 werd een monumentenstatus afgewezen en in 2000 werd een sloopvergunning afgegeven. Echter in 2002 werd aan het complex (kerk, pastorie en klooster) de status van rijksmonument toegekend. Sindsdien zijn meerdere plannen voor herbestemming gemaakt terwijl de bouwtechnische toestand verslechterde. In 2009 werd de toren gerestaureerd en in 2014 is er toestemming gegeven voor verdere restauratie en herbestemming. Voordat hier nieuwe fases in kunnen worden uitgevoerd dienen de cultuurhistorische waarden van de kerk door een bouwhistorisch onderzoek in kaart te worden gebracht. Aan de hand hiervan kunnen de plannen verder worden ingevuld. Het bezoek aan en de opname van het pand vond plaats op 13 augustus 2019. Er werd hierbij geen destructief onderzoek in de vorm van het verwijderen van afwerklagen of het maken van kijkgaten uitgevoerd.

1.3 Samenvatting

De H.Hart van Jezus pastorie is gesitueerd aan de westelijke zijde in een flauwe bocht van de Baronielaan. De Baronielaan is aan het einde van de 19de aangelegd. De laan ligt buiten de gesloopte vestingwerken. De in 1897 opgerichte Bredase bouwgrond-Maatschappij had een groot deel van de kavels ter plaatse van de Baronielaan in haar bezit gekregen. In 1905 werd de naam Boulevard Breda-Mastenbosch gewijzigd in de Baronielaan.

In 1898 werden de eerste kavels bebouwd en in de jaren erna ontwikkelde de gemeente enkele straten in de omgeving. Hierdoor groeide de behoefte aan een parochiekerk. P.J. van Genk ontwierp een driebeukig schip van vijf travéeën met aan de zijde van de straat een toren en doopkapel, in 1901 werd de kerk ingewijd. Bouwpastoor was P.C. Fransen. De pastorie aan de zuidzijde werd gelijktijdig gebouwd, net als de school en het klooster.

Met de verdere groei van de wijk werd de parochiekerk vergroot. J. Stuyt en J.A. van Dongen ontwierpen een dwarsschip en koor met zijkappellen dat tussen 1929 en 1931 werd gebouwd. Bouwpastoor was A.F.M. Bouwmans. Hierbij werd de inventaris zowel aangevuld als vernieuwd.

In 1966 werd de viering geheel gewijzigd. J.A.L. van Poppel en Th.M. ter Berg waren verantwoordelijk voor het ontwerp. In 1985 werd de kerk aan de eredienst onttrokken. Al snel werd het gebouw gekraakt en kwam er verzet tegen sloopplannen. In 1995 werd een monumentenstatus afgewezen en in 2000 werd een sloopvergunning afgegeven. Echter in 2002 werd aan het complex (kerk, pastorie en klooster) de status van rijksmonument toegekend. In 2009 werd de toren gerestaureerd en in 2014 is er toestemming gegeven voor verdere restauratie en herbestemming. Op het moment worden de zuidzijde van het dwarsschip en de koorkappellen gerestaureerd.

De H Hart van Jezuskerk is één van de wezenlijke onderdelen van de Baronielaan en daarmee van het beschermde stadsgezicht waar de kerk in ligt. Hiermee heeft de kerk een hoge ensemblewaarde, zowel met de hele Baronielaan als de twee andere onderdelen van het complex (de pastorie en het klooster).

Het exterieur is bij de voorgevel door architect Van Genk voor een neogotische kerk verrassend vormgegeven en heeft daarmee een hoge architectuurhistorische waarde. Deze wordt versterkt door de vrijwel ongewijzigde samenhang van exterieur en interieur. De kerk is ondanks de bouw in twee fasen één geheel met een

sobere, maar verzorgde architectuur. De fasering is op een aantal plaatsen goed afleesbaar en heeft een bouwhistorische waarde.

Het interieuronderdeel van de geleding van de gevel met pijlers, scheibogen, schijntriforium en lichtbeuk is gaaf aanwezig en zeldzaam, ook omdat de vormgeving afwijkt van de gemiddelde neogotische kerk. Dit is zeker het geval voor het met sjablonen beschilderde houten tongewelf in schip, dwarsschip en koor. De afwerking van de aanzetten van de kapconstructie met stucwerk dat natuursteenwerk suggereert is zeldzaam.

De afwerkingen van schilderingen en glas-in-lood panelen van lichtbeuk, dwarsschip, koor en doopkapel zijn van de hand van gerenommeerde kunstenaars. De gaafheid is aanzienlijk, de zeldzaamheid is hoog. Het doopvont, de Mariakapel, en het hoofdaltaar met ciborium zijn gaaf en de zeldzaamheid is hoog.

De kerk heeft tenslotte een algemene historische waarde als uitdrukking van het Rooms-katholieke leven in de eerste helft van de 20^e eeuw.

1.4 Leeswijzer

Allereerst wordt de bouwgeschiedenis van de kerk nader beschreven en onderbouwd. Hierop volgt de bouwhistorische beschrijving van de constructie, het exterieur en het interieur. Daarna volgt de waardestelling waarin wordt aangegeven en onderbouwd welke monumentale waarden er in het gebouw aanwezig zijn. Deze worden tot slot specifiek opgesomd en weergegeven in waarderingsplattegronden. In de bijlage de volledige monumentomschrijving met daarbij een toelichting in relatie tot de huidige situatie.

Afbeelding 1. Breda zoals weergegeven in de provinciale atlas van 1868. De stad heeft een compacte kern met veel bebouwing en is geheel omringd door uitgebreide vestingwerken. In 1868 verviel de militaire functie hiervan en drie jaar later begon de sloop. De Baronielaan ligt ten zuiden van de bolwerken aan de zuidzijde van de stad.

Afbeelding 2. Opname van Google earth van de zuidzijde van het centrum van Breda. Aan de bovenzijde de middeleeuwse binnenstad met de aan het einde van de eind 19de eeuw aangelegde singel. De Baronielaan ligt ten oosten van de Mark en de oranje tennisvelden. De H.Hart van Jezus kerk ligt in het noordelijke deel van de laan.

2 Bouwgeschiedenis

2.1 Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis

Breda ontwikkelde zich in de 11de eeuw rond de samenloop van de rivieren de Mark en de Aa aan een belangrijke handelsroute tussen Vlaanderen en Holland. In 1252 kreeg de nederzetting stadsrechten. In 1332 werd onder Jan van Polanen begonnen met de bouw van een stenen stadsmuur. De stad had een ovale vorm met drie stadspoorten. Aan de noordzijde van de stad lag het kasteel van de heer van Breda. Vanaf 1403 was dit de graaf van Nassau.

Graaf Hendrik liet Breda in de eerste helft van de 16de eeuw aanzienlijk uitbreiden. Naast de bebouwing, waaronder het kasteel, werden de wallen naar Italiaans voorbeeld gemoderniseerd.

Tijdens de Tachtigjarige oorlog verwisselde Breda zesmaal van bezetting. Na de vrede van Munster werd Breda een belangrijke vestingstad. De vestingwerken werden daarom in 1682 en 1702 gemoderniseerd. In de 19de eeuw zat de stad opgesloten in deze vestingwerken. In 1851 was er toestemming gekregen voor de aanleg van de spoorlijn Breda-Eindhoven in het schootsveld van de vesting. In 1868 werd de vestingstatus opgeheven.

De Arnhemse architect F.W. van Gendt ontwierp voor onder meer Breda een stedenbouwkundig plan dat invulling gaf aan de gronden van de vestingwerken met nieuwe straten, bebouwing en een singel. In de decennia hierna groeide Breda fors, net als in de 20^e eeuw. De stad werd een belangrijke knooppunt van infrastructuur, met name voor spoor- en rijkswegen naar het zuiden. Het kasteel van Breda is in gebruik gebleven bij de Koninklijke Militaire Academie waardoor het militaire leven ondanks het verlies van de vestingstatus een grote rol is blijven spelen.

2.2 Bouwgeschiedenis

De H.Hart van Jezus kerk is gesitueerd aan de westelijke zijde in een flauwe bocht van de Baronielaan. De Baronielaan is aan het einde van de 19de eeuw aangelegd en was een vervolg op het stedenbouwkundige plan van Van Gendt. De laan ligt buiten de gesloopte vestingwerken. De in 1897 opgerichte Bredase bouwgrond-Maatschappij had een groot deel van de kavels ter plaatse van de Baronielaan in haar bezit gekregen. Zij lieten als ontsluiting van hun kavels de 'Boulevard' aanleggen. De weg sloot aan begin en einde op de nieuwe straten aan, verder werden alleen de eigen kavels ontsloten. Aan de te bouwen huizen werden welstandseisen gesteld en de

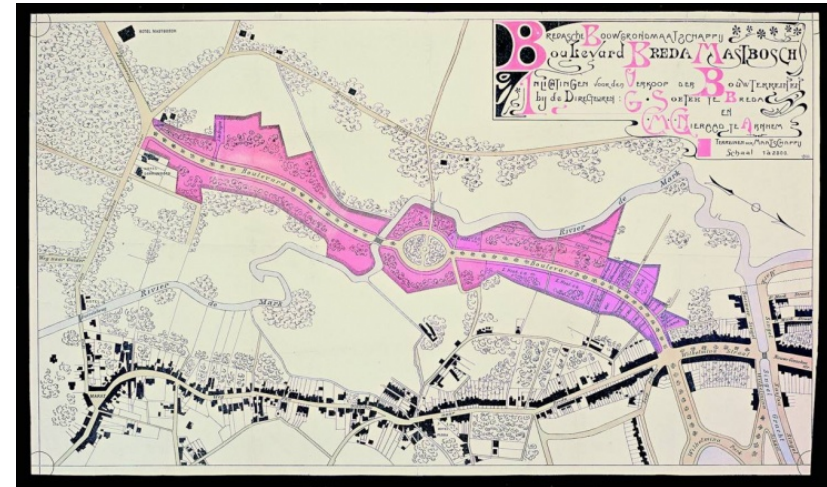
Boulevard kreeg een breed straatprofiel zoals andere wegen in het plan van Van Gendt. In 1905 werd de naam Boulevard Breda-Mastenbosch gewijzigd in de Baronielaan.

In 1898 werden de eerste kavels bebouwd en in de jaren erna ontwikkelde de gemeente enkele straten in de omgeving. Hierdoor groeide de behoefte aan een parochiekerk. P.J. van Genk ontwierp een driebeukig schip van vijf traveeën met aan de zijde van de straat een toren en doopkapel, in 1901 werd de kerk ingewijd. Bouwpastor was P.C. Fransen. De pastorie aan de zuidzijde werd gelijktijdig gebouwd, net als de school en het klooster.

Plannen voor een elektrische tram over de Boulevard werden niet gerealiseerd, wel ging er vanaf 1901 een paardentram rijden. In 1908 verkocht de bouwgrondmaatschappij de Baronielaan aan de gemeente Breda, in 1927 volgde het gehele gebied. Met de verdere groei van de wijk werd de parochiekerk vergroot. J. Stuyt en J.A. van Dongen ontwierpen een dwarsschip en koor met zijkappellen dat tussen 1929 en 1931 werd gebouwd. Bouwpastoor was A.F.M. Bouwmans. Hierbij werd de inventaris zowel aangevuld als vernieuwd.

In 1966 werd de viering geheel gewijzigd en zijn er enkele kleine aanpassingen uitgevoerd. J.A.L. van Poppel en Th.M. ter Berg waren verantwoordelijk voor het ontwerp.

In 1985 werd de kerk aan de eredienst onttrokken. Al snel werd het gebouw gekraakt en kwam er verzet tegen sloopplannen. In 1995 werd een monumentenstatus afgewezen en in 2000 werd een sloopvergunning afgegeven. Echter in 2002 werd aan het complex (kerk, pastorie en klooster) de status van rijksmonument toegekend. Sindsdien zijn meerdere plannen voor herbestemming gemaakt terwijl de bouwtechnische toestand verslechterde. In 2009 werd de toren gerestaureerd en in 2014 is er toestemming gegeven voor verdere restauratie en herbestemming. Op het moment worden de zuidzijde van het dwarsschip en de koorkappellen gerestaureerd.

Afbeelding 3. De roze gekleurde percelen betreffen de gronden die de Bredasche Bouwgrond-Maatschappij in bezit had. Middendoor loopt de Boulevard, later de Baronielaan. De binnenstad van Breda ligt rechtsonder, de H. Hart van Jezus kerk ligt aan de bovenzijde net na de flauwe bocht.

3 Bouwhistorische beschrijving

3.1 Context/situering

De H. Hart van Jezuskerk is gesitueerd op een groot perceel aan de westelijke zijde van de Baronielaan waarop ook het klooster en de pastorie zijn staan. Het perceel loopt niet meer door tot aan de Mark. Achter de kerk is een middelbare school gevestigd. Op het moment wordt een groot deel van het terrein gebruikt voor nieuwbouw en als bouwplaats.

Aan de zuidzijde van het perceel loopt het Van Almondepad dat voor doorgaand gemotoriseerd verkeer is afgesloten. Aan de oostzijde ligt de Baronielaan. De kerk ligt niet direct aan de straat. De ruimte er voor is vanwege de bouwactiviteiten en de langdurige leegstand zonder specifieke inrichting. De afscheidende hekwerken zoals op de bouwtekeningen aangegeven zijn niet meer aanwezig. Het perceel ligt in een bocht van de Baronielaan waardoor de kerk van grote afstand af zichtbaar is, iets dat versterkt wordt door de hoge toren(spits). De kerk vormt zo een zeer markant onderdeel van de Baronielaan en omgeving.

3.2 Bouwmassa/structuur

De neogotische kerk is in twee fasen gebouwd. In 1901 werden schip en toren gewijd. Aan de achterzijde van het schip was een tijdelijk koor gebouwd. In 1931 werden het dwarsschip en koor met kapellenkrans gewijd. De vormgeving sluit aan bij het oudere bouwdeel, maar is wel versoberd.

De basiliek heeft een klassieke gotische opbouw met een hoog middenschip van vijf traveeën met een lichtbeuk en aan beide zijden zijbeuken onder lessenaarsdaken. Aan de zijde van de Baronielaan staat voor de rechterzijbeuk een forse toren met hoge naaldspits die zeer bepalend is voor het silhouet van de Baronielaan en verder omgeving. Voor het middenschip staat het entreeportaal met een rondvenster voor de orgelgalerij. Voor de linker zijbeuk staat een tweezijdig gesloten doopkapel.

Achter het schip staat een eenbeukig dwarsschip met op de kruising van de daken een vieringtoren. Het koor is anderhalve travee diep en sluit met vijf hoeken. Aan beide zijden staat een kapel. Hierachter is het koor uitgebouwd. De ruimtes hebben geen directe functie in de liturgie, wel was de sacristie er in geplaatst. Dwarsschip en koor zijn geheel onderkelderd.

Afbeelding 5. De noordelijke zijde van het koor met de kapel en sacristie met nevenruimtes. De hoofdingang naar de kelder bevindt zich links van de stapel bouwhekken.

3.3 Constructie

Op de twee bouwtekeningen uit 1899 is de fundatie niet aangegeven. Gezien de bodemgesteldheid naast de Mark en de forse bouwmassa is de gemetselde fundatie onderheid. De bouwtekeningen van dwarschip en koor laten gemetselde pijlers met een betonnen plaat die op heipalen rust zien. Onder de gevels loopt de plaat door. Het metselwerk versnijdt aan de onderzijde. De betonnen plaat zal bij het schip niet aanwezig zijn, de heipalen en het versnijdende metselwerk wel. Koor en dwarschip zijn geheel onderkelderd. De in 1901 aangebrachte kelder onder het tijdelijke koor is in de kelder opgenomen. De kelder was tijdens het onderzoek niet toegankelijk. Volgens tekening zijn er gemetselde wanden met een betonnen plafond.

Het opgaande werk bestaat uit massief metselwerk in kruisverband met sobere kalkstenen ornamenten, waarschijnlijk betreft het savonierre. Het metselwerk is aan de binnenzijde ook grotendeels zichtbaar en dus schoon uitgevoerd. De lichtbeuk wordt gedragen door acht natuurstenen pijlers. De gevelopeningen worden gesloten met gedrukte spitsbogen en rondbogen. Per travee is een steunbeer opgetrokken. Deze vallen grotendeels weg in de gevel.

De vloer van het schip is in vier van de vijf traveeën verwijderd. In de torentravee en de eerste travee ligt een vloer van gebakken tegels. De tegels zijn rood en blauw en in ruitvorm gelegd, aan de buitenzijde loopt een rondgaande band. De tegels liggen in de mortel op een zandbed. Oude foto's laten zien dat het gehele schip met dezelfde tegels was gedekt.

De vloer van het dwarschip is deels beschadigd. Er liggen nieuwe plavuizen die bij de verbouwing van 1966 zijn aangebracht. De in 1966 verhoogde viering in het dwarschip is gedekt met hardstenen plavuizen. De oorspronkelijke viering in het koor is gedekt met witte marmerentegels met een donkere bies rondom. De vloeren in de kelder was niet te bezoeken en leek door een raam gezien geheel verwijderd. De balklaag die de verdiepingsvloer vormde voor de sacristie en andere ruimtes is geheel verwijderd.

In de torentravee is een orgelbalkon tussen toren en doopkapel aangebracht. De dragende constructie hiervan is niet zichtbaar. Gezien de aftimmering aan de onderzijde zijn er twee stalen balken parallel aan de gevel geplaatst waar een houten balklaag op ligt. Hierop ligt een vloer van delen.

Afbeelding 6. De kapconstructie gezien naar de viering. De spanten dragen op muurplaat en de collonetten. Het tongewelf bestaat uit schenkels die dragen op een balk bij de aanzet.

De toren heeft één verdieping met een stenen vloer boven de onderliggende kapel, verder betreft het eenvoudige houten vloeren op balklagen.

De kapconstructie is van hout en staat op de collonetten. Het schip heeft vijf spanten, het koor drie, beide dwarsschepen twee. Vanuit de kerk lijkt het alsof de kap op natuurstenen consoles rust die met een gordelboog aan elkaar zijn verbonden. De tekeningen uit 1930 en de aanblik vanuit de kap laat zien dat de spanten dragen op de collonetten die tot aan de onderzijde van de lichtbeuk reiken. De natuurstenen consoles en gordelbogen blijken te bestaan uit stucwerk.

De spanten hebben allen een gelijke opbouw. Het betreft zogenaamde spring- of schoorwerken die de plaatsing van het tongewelf mogelijk maken omdat er geen trek balk nodig is. Aan de buitenzijde staat een doorlopend spantbeen dat op de bovenzijde van de lichtbeuk rust. Het spantbeen wordt ondersteunt door een kreupele stijl die doorloopt tot aan de collonet. De spantbenen zijn in de nok ingelaten in een makelaar. Op gelijke afstand zijn er twee dubbele trekplaten aangebracht die beide spantbenen en de makelaar verbinden. Vanuit de ontmoeting van de onderste trekplaat en de makelaar lopen schoren omhoog naar de spantbenen. Tot slot loopt er een schoor van net onder het spantbeen naar de makelaar. Een blokkeel koppelt spantbeen, schoor en de kreupele stijl. Alle verbindingen in hetzelfde vlak van het spantbeen (de schoor en makelaar) zijn met pen-en-gat uitgevoerd. Alle verbindingen bij de trekbalken met bouten en moeren. Alle spanten zijn gemerkt met geslagen merken, ze staan niet op volgorde.

Op de spantbenen liggen vijf gordingen op klossen. In de nok ligt een gording in de makelaar. Aan de bovenzijde zijn de gordingen met een gesmeed anker vastgezet. Bij de tweede en vierde gording heeft aan beide zijden windschoren die gespijkerd zijn met gesmede nagels. De nokbalk is telkens naar de makelaar geschoord. Voor de topgevels staat geen spant, de gordingen liggen in het metselwerk op. De vieringtoren draagt op de kapconstructie die bestaat uit twee spanten die de viering kruislings overspannen. In de ontmoeting van de spanten is een koningsspil geplaatst. Ter hoogte van het tongewelf zijn liggers geplaatst waar de stijlen van de toren op dragen. Het torentje zelf was niet bereikbaar.

De lessenaarsdaken van de zijbeuken gedragen door vijf halve spanten. Tegen het middenschip staan muurstijlen waarin het spantbeen is gepend en aan de onderzijde een trek balk, een schoor draagt van de muurstijl naar halverwege het spantbeen. De spanten hebben geslagen merken. Bij de huidige restauratie zijn er drie

gordingen aan de oorspronkelijke twee toegevoegd. Boven de doopkapel sluit de kap met halve spanten in een koningsspil.

De kappen van de zijkapellen van het koor waren niet bereikbaar, het platte dak van de sacristie is gesloopt.

De spits van de toren bestaat uit een centrale koningsspil met stijlen aan de buitenzijde waarop sporen met beschot zijn aangebracht. Er zijn meerdere horizontale trekbalken aangebracht die tweezijdig zijn opgeklampt. Tussen de stijlen en schoren zijn als verstijving kruizen aangebracht.

3.4 Exterieur

Alle gevels zijn uitgevoerd in metselwerk. In het schip is een orangerode baksteen is toegepast in kruisverband. Als mortel is er kalk gebruikt, de voegen zijn met gelijke mortel platvol afgevoegd. De bakstenen meten 17,5 bij 8 bij 4,5 centimeter, de tienlagenmaat is 53,5 centimeter. De torentravee heeft een strakkere bruinrode steen van 21,5 bij 10,5 bij 5 centimeter met een tienlagenmaat van 61,5 centimeter. Dwarsschip en koor hebben een vrijwel gelijke steen met een maat van 20 bij 10 bij 5 centimeter en een tienlagenmaat van 62 centimeter.

De gevels hebben een plint in bruinrode baksteen die een klezoor voor het bovenliggende werk uitsteekt. De plint eindigt met een kalkstenen cordonlijst die aan de bovenzijde is afgeschuind. Bij de zijkapellen is de lijst van baksteen.

Voor het schip staan de toren met traptoren, een voorgebouwd portaal en de doopkapel. Tussen de toren en de doopkapel bevindt zich de orgelgalerij. Het portaal bestaat uit een gedrukte spitsboog van kalkstenen blokken die aan de voorzijde met een band zijn geprofileerd. De boog wordt gedragen door kalkstenen zuilen met gotische kapitelen op basementen. Achter de boog zijn de wanden gemetseld. In lijn met de kapitelen is er een brede kalkstenen band in het werk opgenomen. Hierop rust een gemetseld booggewelf dat iets onder de spitsboog ligt. Het gewelf sluit met een kalkstenen band in de top. In het portaal staat een dubbele eiken deur die uit opgeklampte kraaldelen is samengesteld. De deuren hangen aan twee forse gehengen met uitbundig siersmeedwerk. Het boogveld boven de deur is gevuld met metselwerk waar tegen een driezijdige lantaarn is geplaatst.

Het portaal heeft een symmetrische voorgevel. Op de plint staat metselwerk met halverwege een groot kalkstenen blok dat is afgeschuind. Een smalle band aan de bovenzijde van het kapiteel vormt de aanzet van een gemetselde boog die op de spitsboog ligt en er iets oversteekt. Kalkstenen blokken en metselwerk wisselen elkaar af. Een geprofileerd kalkstenen blok draagt de aanzet van de tuitgevel. Het metselwerk eindigt onder kalkstenen blokken die getrapt omhoogklimmen en met een ezelsrug zijn afgewerkt. Op de top staat een kruisbloem.

Afbeelding 7. De voorgevel van de kerk met van links naar rechts de doopkapel, het uitgebouwde portaal, de traptoren en de toren. Links van de kerk de pastorie.

Afbeelding 8. Het voorgebouwde portaal met de gevel van het middenschip. Rechts de traptoren en de toren.

De zijgevels van het portaal zijn gelijk als de voorgevel opgebouwd. Achter de deuren ligt een vestibule. Deze is via een in de linker zijgevel geplaatste deur direct van buiten toegankelijk. Het zadeldak is gedekt met leien in Maasdekking.

In de rechterhoek van portaal en gevel staat een traptoren die naar de toren omhoogvoert. De achzijdige toren met wenteltrap heeft vijf vlakken die voor de gevel staan. Ter hoogte van het dak van het portaal is een kalkstenen cordonlijst geplaatst. Ter hoogte van de kapvoet van het schip dragen kalkstenen geprofileerde blokken het uitgekraagde bovendeel. Twee kalkstenen banden sluiten de gevel onder de ingesnoerde achtkantige spits met leien in Maasdekking. Met de trap omhoogklimmend zijn er per vlak lichtspelen aangebracht. Deze hebben aan de onder- en bovenzijde kalkstenen blokken die onder zijn afgeschuind en boven geprofileerd.

Aan de linkerkant van de gevel staat een steunbeer die zich met twee afgeschuinde kalkstenen blokken versnijdt. De bovenzijde is met drie gelijke kalkstenen blokken gedekt.

Boven het portaal staat verdiept in de gevel een rondvenster boven vier parallelle vensters die een lancetgalerij vormen. De gehele opening wordt omlijst met kalkstenen kwartzuilen met gotische kapitelen die een gedrukte spitsboog gelijk aan die van het portaal dragen. Op de boog liggen kalkstenen blokken in het gevelvlak zodat het metselwerk niet direct op de boog begint. De lancetvensters hebben een gelijke opbouw als de spitsboog. Het rondvenster is geheel in kalksteen uitgevoerd. De buitenzijde is gelijk aan de spitsboog geprofileerd. Het venster heeft acht lobben die met kalksteen zijn vormgegeven. Tussen de lobben zijn kleine vierpassen aangebracht. Het midden van het venster is met brugstaven ingedeeld die de glas-in-lood panelen dragen.

Boven het rondvenster staat een dubbele lancetvenster dat als licht- en lucht toetreding voor de kap dient. Er staan roosters in. De middenstijl is gemetseld net als de bovenzijde met een sluitblok. De onderzijde bestaat uit een kalkstenen afgeschuinde vensterbank met aanzetblokken. Hierboven staat nog een klein raam in de vorm van een vierpas die door vier kalkstenen blokken wordt gevormd. De gevel sluit zoals die van het portaal met een ezelsrug op klimmende kalkstenen blokken. In de top staat een kruisbloem met gesmeed kruis met bloemen erop.

Rechts van het middenschip staat de toren die vier ongelijke geldingen heeft. Tegen elke hoek zijn aan beide zijden ervan gemetselde steunberen geplaatst die viermaal versnijden. Dit gebeurt met dezelfde kalkstenen blokken die zijn afgeschuind als bij het portaal. De derde versnijding is met een dubbel blok uitgevoerd. De steunberen eindigen onder drie afgeschuinde blokken. De toren is aan alle zijden gelijk vormgegeven voor zover de gevels niet inpandig liggen.

De eerste geleding loopt tot kapvoet van de zijbeuk en de lancetgalerij. Er is een venster geplaatst van drie geschakelde gedrukte spitsbogen waarbij de middelste breder en hoger is. De vensterbank bestaat uit afgeschuinde kalkstenen blokken met aanzetten voor de stijlen. De muurdammen zijn gemetseld, de bogen sluiten met een blok. Het venster is gelijk aan die in de zijbeuken.

De tweede geleding begint met een brede afgeschuinde band kalksteen die als cordonlijst en vensterbank fungeert. De geleding eindigt ter hoogte van de uitkraging van de traptoren. In de gevel zijn in twee lange lisenen twee gekoppelde vensters boven elkaar geplaatst. De onderste vensters zijn gelijk aan die van de lichtbeuk. De bovenste vensters zijn twee smalle sleufvensters in het metselwerk van de lisenen uitgespaard. De vensterbanken zijn gelijk uitgevoerd aan de naastliggende dubbele blokken van de derde versnijding van de steunberen.

De derde geleding is kort en loopt tot aan de kapvoet van de middenbeuk. De cordonlijst loopt door in de vensterbank met aanzetten van de stijlen. In de gevel staan vijf geschakelde lancetvensters met een sluitblok aan de bovenzijde.

De vierde geleding loopt door tot aan de voet van de spits. In de gevel zijn twee geschakelde gedrukte spitsbogen geplaatst waarin vier galmborden voor de achterliggende klokkenzolder zijn aangebracht. Net onder elk galmbord zijn speklagen van kalksteen aangebracht. De toren kraagt bij de aanzet van de spitsbogen uit op geprofileerde blokken. In de spitsbogen zijn kalkstenen boogvullingen met een driepas in bas-reliëf geplaatst. Boven de spitsbogen is het metselwerk verdiept aangebracht tot een speklaag. Hierboven zijn met vier kalkstenen blokken zes kleine rechthoekige venstertjes aangebracht. De gevel sluit met een speklaag.

De steile spits heeft een vierkante basis. Boven de insnoering zijn er op de hoeken vier flankerende spitsen aangebracht. De spits wordt hier achzijdig. Tussen de torentjes zijn wijzerplaten onder steekapjes gemaakt. Hierboven zijn luiken onder gelijke kapjes aangebracht. Halverwege de spits is rondgaand een galerij van steekapjes met driepassen er onder gemaakt. Op de spits staat een kruis met koperen

bol aan de onderzijde en een vergulde haan als windveer op de bovenzijde. De spits is net als de andere daken gedekt met leien in Maasdekking.

Links van het ingangsportaal staat de doopkapel. Deze is tweezijdig gesloten. Op beide zijden van de hoek staat een steunbeer, in het midden van de sluiting ook. De steunberen versnijden tweemaal met een afgeschuind kalkstenen blok. Aan de bovenzijde sluiten drie dergelijke blokken de steunbeer.

Afbeelding 9. De rechter zijbeuk met direct in de eerste travee de in 1931 aangebrachte toegang, in de derde travee achter de struik de uitgebouwde biechtstoel.

Afbeelding 10. Het koor en de rechterzijde van het dwarschip.

Direct boven de steunbeer ligt een uitkragende speklaag van kalkstenen blokken met profilering aan de onderzijde. Hierop ligt metselwerk dat de bakgoot vormt die op de gevel ligt. De goot is aan de buitenzijde met leien bekleed. De gevel eindigt in lijn met de achterliggende zijbeuk. Het dak met leien in Maasdekking loopt er in door. Er is een kleine verbinding gemaakt tussen het dak en het middenschip om de kap toegankelijk te maken.

In de twee zijden van de sluiting staan twee vensters. De gedrukte spitsbogen hebben net als de andere vensters kalkstenen vensterbanken en een sluitblok in de top van de spitsboog. De gehele voorgevel is aan het begin van de 21e eeuw geres-taureerd. De indeling en vormgeving is geheel oorspronkelijk.

De beide zijgevels van het schip hebben een gelijke opbouw. De zijbeuken hebben kleine steunberen die één maal versnijden en sluiten met drie kalkstenen blokken. Hiertussen staan gelijke geschakelde vensters als onderin de toren. Boven de steunberen is het metselwerk een klezor naar buiten geplaatst op een gemet-selde tandlijst van staande en liggende koppen. De steunberen zijn in het

middenschip ook aanwezig, maar steken zeer weinig uit. Op twee derde is er een versnijding. Net als bij de zijbeuk ligt het metselwerk van de travee iets binnen de steunberen. Aan de bovenzijde sluit een gelijke tandlijst als bij de zijbeuk dit spaar-veld. In elke travee staan drie geschakelde vensters van gelijke hoogte. De vensters zijn gelijk aan die in de doopkapel. De vensters liggen nogmaals dieper in het met-selwerk, boven de vensters en onder de tandlijst ligt een muizentand.

In derde travee is in beide zijbeuken tussen de steunberen een uitgemetselde biechtstoel geplaatst. Deze zijn oorspronkelijk. Aan de linkerzijde is in 1931 in de eerste travee een toegang tussen de steunberen geplaatst. Het metselwerk en de vormgeving is gelijk aan de zijbeuken. De toegang wordt gevormd door dubbele opgeklampte eiken deuren van kraaldelen. Voor de toegang ligt een hardstenen trap die op het moment van onderzoek verwijderd is om bouwverkeer langs te la-ten rijden.

Het dwarsschip is aan beide zijden één travee breed. Er zijn geen steunberen. Er zijn ventilatieroosters van drie stenen op hun kant opgenomen in het metselwerk die op een spouwmuur wijzen. De gevelvlakken met vensters liggen terug in de ge-vel. In de gevels tussen de zijbeuken en zijkappellen staan gelijke vensters als in de lichtbeuk van drie geschakelde spitsbogen. De gevel sluit op gelijke wijze met een muizentand en tandlijst. De eindgevels sluiten met een geprofileerd kalkstenen aanzetblok. Er is een gemetselde rollaag die op een dubbele muizentand ligt. In het midden van de gevel staat een gelijke vensterpartij als in de voorgevel met vijf ge-schakelde spitsboogvensters en een rondvenster met acht lobben aan de buiten-zijde. In de topgevel staan drie lichtspleten.

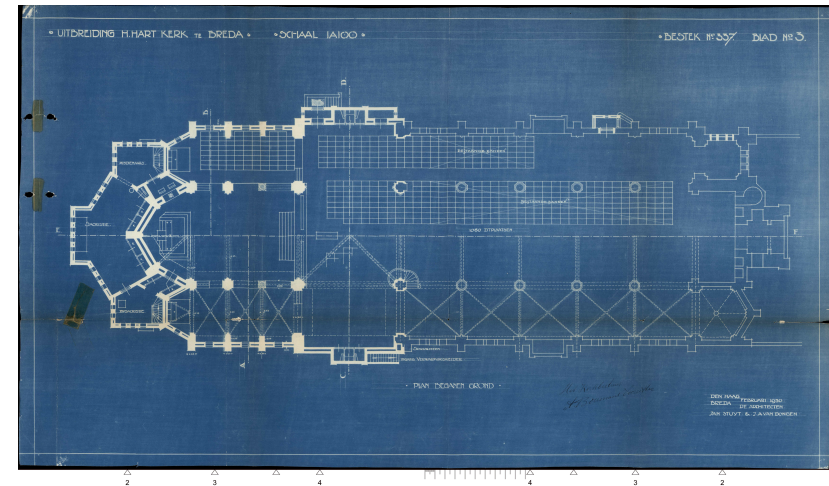
Tegen de rechter eindgevel is een kleine uitbouw geplaatst. Hierin zijn een berg-ruimte, biechtstoel en toegang met trap aan de buitenzijde geplaatst. De vormge-ving is gelijk aan die van de biechtstoelen in het schip. De linker eindgevel heeft een kleinere uitbouw in gelijke vorm met een biechtstoel in het midden en trap naar de verwarmingskelder aan de zijde van het schip.

Het koor is anderhalve travee diep met een vijfhoekige sluiting. Aan beide zijden staan zijkappellen, aan de achterzijde de sacristie en nevenruimtes. Zijkappellen en koor hebben gelijke steunberen als het schip. Alleen de lichtbeuk van de eerste tra-vee is gelijk aan die van het schip. In alle andere gevelvelden staat een enkel ven-ster met een gedrukte spitsboog, waarbij de vensters in de koorsluiting lager aan-zetten. De verdere vormgeving is gelijk aan die van het schip. De zijkappellen heb-ben een driezijdige sluiting met in de buitenste gevelvlakken een venster. In

dezelfde vlakken is in de plint de toegang tot de kelder. De deuren zijn niet oorspronkelijk meer en fors beschadigd.

De sacristie en nevenruimtes hebben een symmetrisch vorm die veelhoekig is en grofweg de vorm van de koorsluiting volgt waarbij de hoeken en het midden verder zijn uitgebouwd. Het bouwdeel heeft twee bouwlagen. De sacristie lag op de verdieping op gelijk niveau met het koor. Er onder ligt een kelder die in verschillende ruimtes was verdeeld. In de plint staan telkens drie geschakelde vensters met een strekse boog er boven. De meeste zijn dichtgemetseld, de rest vernield en afgeplaat. Op de verdieping staan in de brede vlakken drie en in de smalle twee geschakelde vensters met de vorm van een gedrukte spitsboog. Er zijn kalkstenen vensterbanken en sluitblokken in de bogen. De gevels sluiten met twee muizentanden. Eerst een enkele, dan vijf lagen metselwerk en vervolgens een dubbele met een rollaag waar de bakgoot op ligt. De zijde van de goot is met leien bekleed.

In de daken staan twee schoorstenen. Eén in de hoek van de linkerzijde van schip en dwarsschip en één in de koorsluiting. Alle daken zijn gedekt met leien in Maasdekking, op meerdere plaatsen fors beschadigd. In elk dakvlak staat een dakkapel met zadeldak en schild aan de voorzijde, gelijk aan die op de toren. Op de kruising van schip en dwarsschip staat een vieringtoren. De achthoekige toren is aan de onderzijde open tussen de stijlen. Steekkappen met een driepas er onder vormen de aanzet van de met leien in Maasdekking beklede spits met een bol en kruis er op.

Afbeelding 11. De plattegrond van de bouw van dwarsschip en koor uit 1931 met het bestaande schip. De nieuwe bouwdelen zijn in wit aangegeven.

Afbeelding 12. Rechterzijde van het schip met de bovenzijde van de zuilen met kapitelen, de scheibogen, het schijntriforium en de lichtbeuk. Het geheel is oorspronkelijk.

3.5 Interieur

Hoewel de kerk al sinds 1985 niet meer in gebruik is, zijn er niet alleen maar nagel-vaste interieur onderdelen overgebleven. Tegelijk is er veel schade door vernieling en lekkage als gevolg van het uitblijven van onderhoud. Het schip is grotendeels is gerestaureerd.

De entree met vestibule onder de orgelgalerij betreft een open ruimte met schoon metselwerk. Met pleisterwerk is een speklaag boven de deuren gesuggereerd. Aan de rechterzijde is nog een vage sjabloonschildering zichtbaar. De vestibule is afgesloten met een eiken portaal met een dubbele deur en bovenlicht in de vorm van een gedrukte spitsboog. Tussen vijf stijlen staan figuratieve glas-in-lood panelen. Aan beide zijden staat een dubbele deurpartij. De deuren hebben vier panelen, de bovenstukken een driepas. Van links naar recht betreft het de toegang tot de traptoren, de meterkast en twee bergkasten. De vensters in de voorgevel hebben glas-in-lood panelen met figuratieve versieringen.

Onder de toren is in 1931 een Mariakapel ingericht waarvan het altaar nog aanwezig is. Beide zijgevels zijn beschilderd met fresco's waarin Maria centraal staat. Het kruisribgewelf heeft een gemetselde ronde hijsopening. Rond de ribben is siermetselwerk van geglazuurde bakstenen toegepast.

In de doopkapel staat het oorspronkelijke hardstenen, neogotisch doopvont. Beide zijgevels zijn in 1901 beschilderd met fresco's waarin de doop centraal staat. De twee glas-in-lood vensters in de sluiting zijn eveneens uit 1901. De kapel heeft een gemetseld kruisribgewelf met gelijke ornamentiek als de kapel onder de toren.

Het schip heeft een regelmatige opbouw die overal gelijk is. Er staan aan beide zijden vier zuilen op achzijdige hardstenen basementen die kalkstenen scheibogen dragen. De zuilen zijn voorzien van marmerstuc waardoor ze gepolijst lijken. Op de bovenzijde ligt een klassiek gotisch kapiteel met bladknoppen op de hoeken. Tussen de scheidbogen staan collonetten die tot aan de lichtbeuk lopen. De aan beide zijden geprofileerde scheibogen dragen een schijntriforium. Dit bestaat uit een kalkstenen band waarop drie geschakelde spitsbogen staan. De bogen dragen op kalkstenen zuilen met gotische kapitelen die voor het achterliggende metselwerk staan. De vlakken achter de zuiltjes zijn gepleisterd, in de boogvelden staan platen met in bas-reliëf aangebracht driepassen. Boven de bogen ligt een doorlopende kalkstenen band die aan onder- en bovenzijde is geprofileerd en waar in midden kleine vierpassen zijn aangebracht. De vensters van de lichtbeuk hebben

kalkstenen onderzijden die steil zijn afgeschuind. De bogen aan de bovenzijde zijn gepleisterd waarmee de indruk van natuursteenwerk wordt gewekt.

Het middenschip heeft geen stenen gewelven. Er is een houten tongewelf aangebracht dat een brede uitkragende aanzet heeft. Het geheel heeft de oorspronkelijke blauwe beschildering met sjablonen bij elke schenkel behouden. Deze afwijkende situatie is zeldzaam.

De onderzijde van de zijkappen zijn in 1966 met natuurstenen tegels bekleed. In de wanden zijn ruimtes voor de kruiswegstatiën uitgespaard, de schilderijen zijn niet meer aanwezig. De gemetselde kruisribgewelven rusten op halfpijlers tegen de zijgevel met collonetten met een gotisch kapiteel. De basementen zijn van hardsteen. In de vensters van de lichtbeuk staat het oorspronkelijke glas-in-lood met een figuratieve versiering aan de buitenzijde. In de zijbeuken lijkt het meeste glas-in-lood van later datum en is er aanzienlijke schade. In de vensters boven de biechtstoelen zijn Bijbelse taferelen aangebracht. De biechtstoelen zijn uitgevoerd in eikenhout en hebben forse schade door vernieling.

Het schip eindigt met twee gepleisterde pijlers die tegelijk het begin van het dwarsschip vormen. De twee dwarstraveeën hebben een gelijke opbouw als de traveeën van het schip. Het glas-in-lood in de vensters in de eindgevels betreffen de zeven smarten en het H. Hart naar ontwerp van J. Nicolas en zijn in 1939 geplaatst. Het middendeel van het rondvenster aan de linkerzijde ontbreekt. De biechtstoel aan de rechterzijde is fors beschadigd, die aan de linkerzijde is redelijk intact. De doorgangen naar de uitbouw aan de rechterzijde zijn fors beschadigd, alleen de paneeldeur voor de bergkast is in goede staat.

In de viering is in 1966 een nieuw altaar op een podium geplaatst. Het podium heeft een betonnen constructie en is bekleed met hardstenen tegels. Het altaar van Muschelkalksteen is nog aanwezig. Het dwarsschip heeft een gelijk houten tongewelf als het schip.

Het koor heeft de inrichting uit 1931 behouden. De rechterzijkapel is door de krakers met betonnen platen afgescheiden en beschilderd, maar is intact. De eerste travee van het hoofdkoor heeft een dubbele scheiboog die gedragen wordt door een gepolijste zuil van Beiers graniet (volgens het bestek, en dit lijkt te kloppen). De zuil draagt een gelijk kapiteel als in het schip. In het metselwerk erboven zijn twee cirkels en een ruit uitgespaard. De verdere opbouw van de wand is gelijk aan die van het schip.

Afbeelding 13. Het interieur van de kerk gezien van het schip naar het koor.

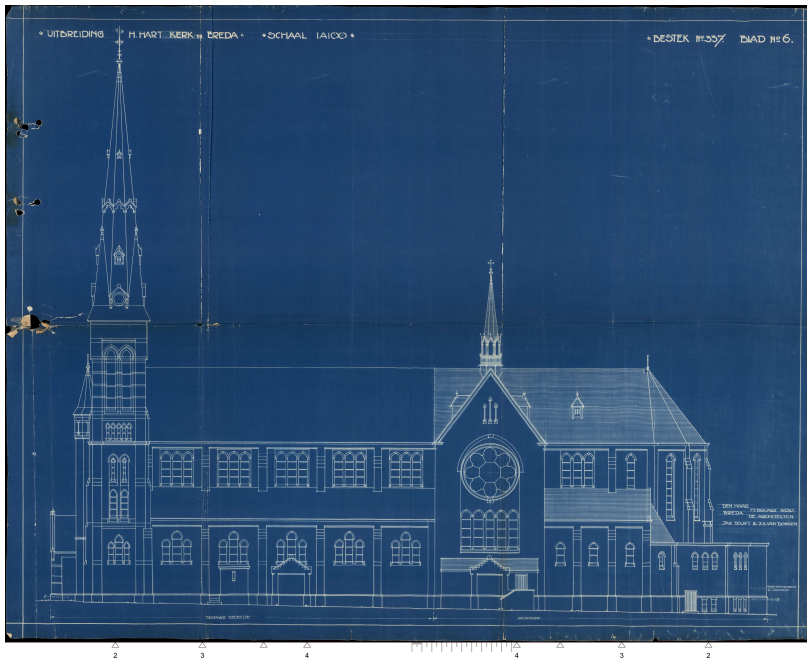

Afbeelding 14. De linkerzijde van het dwarsschip. In het midden van de viering het in 1966 geplaatste altaar.

De vijfhoekige koorsluiting is aan de onderzijde gepleisterd. Links is er een doorgang naar de sacristie, geheel rechts twee open spitsbogen met zuil van gepolijst Beiers graniet met een gotisch kapiteel er op die een doorkijk geven naar de sacristie. In de vijf vensters staan glas-in-loodpanelen met de twaalf apostelen van de hand van J. Colette uit 1931. Het houten tongewelf is gelijk aan dat van het schip. Beide zijkappellen hebben gemetselde kruisribgewelven.

Het koor heeft een vloer van marmeren tegels met een rondgaande donkere band aan de buitenzijde. Centraal staat op een verhoging van drie treden het hoofdaltaar uit 1931. Het altaar is van travertijn. Boven het altaar staat een ciborium dat op travertijnen zuilen rust. Het heeft een tentdak met spitsbogen aan alle zijden waarlangs een latijnse tekst loopt. Op de hoeken staan vier kolommen. Het geheel is uitgevoerd in gebronsd koper en gemaakt in het atelier Eloy en Brom. Een dergelijk ciborium is zeer zeldzaam.

De inrichting van de kelder en sacristie is geheel verloren gegaan. Vanuit de spitsboog in het koor is aan de rechterzijde nog een ingemetselde kluis zichtbaar.

Afbeelding 15. Het aanzicht van de rechterzijde van de kerk bij de vergunning van 1931. De extra toegang was oorspronkelijke in de derde in plaats van de eerste travee gepland.

Afbeelding 16. Een kraaldeel dat afkomstig van het tongewelf met de slabloonbeschildering.

4 Waardestelling

4.1 Inleiding

De waardestelling van Baronielaan 22 K is gebaseerd op de Richtlijnen voor bouw-historisch onderzoek.¹ De waardestelling heeft als referentiebasis het kerkgebouw zelf, het betreft een interne waardestelling. Dit is het geval omdat het pand reeds als rijksmonument is geregistreerd en er dus reeds een contextuele waardestelling heeft plaatsgevonden. Bovendien is er geen verder vergelijkend onderzoek naar soortgelijke panden uitgevoerd.

Als beschouwingsniveau wordt het gebouw gehanteerd. Voor specifieke waarde-volle elementen wordt een fijner beschouwingsniveau gehanteerd.

Eerst wordt voor de onderdelen van de interne waardestelling de waardering bea-rumenteed. Vervolgens wordt een algehele waardestelling voor het hele pand ge-given en worden de waarden tevens weergegeven in waarderingsplattegronden per bouwlaag.

In de plattegronden van elke bouwlaag zijn de overwegingen weergegeven in een waardestelling per ruimte. Hierbij wordt gebruik gemaakt van drie kleuren:

- blauw: hoge monumentwaarden; deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- groen: positieve monumentwaarden; deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- geel: indifferente monumentwaarden; deze zijn relatief weinig be-lang voor de structuur en/of de betekenis van het object of ge-bied.

De tekeningen zijn alleen toepasbaar in combinatie met de hieronder gegeven toe-lichting. Een kruis in een ruimte heeft betrekking op balklagen en plafonds, een cir-kel heeft betrekking op de interieurafwerking.

Het pand Baronielaan 22 K is sinds 10 mei 2002 geregistreerd als rijksmonument met nummer 519134. Het heeft hier de volgende waardering: *'Het object is van al-gemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarden: het is van belang als bijzon-dere uitdrukking van de ontwikkeling van het katholicisme in het bisdom Breda;*

¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereni-ging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester, Rijksgebouwendienst,

het object heeft architectuurhistorische waarden: het is van bijzonder belang voor de geschiedenis van de architectuur en de bouwtechniek, onder meer vanwege bin-nen de neogotiek zeldzame elementen als het torenportaal, de asymmetrische ge-velcompositie, de houten overwelling en de 4/8 koorsluiting; het is van belang als goede vertegenwoordiger van het oeuvre van de architect Van Genk en als voorbeeld van de late receptie van neogotische motieven door J. Stuyt; het is van belang wegens de aanwezige glasramen en het altaarciborium; het object heeft ensemblewaarden: het is van bijzondere betekenis vanwege zijn centrale plaats in het te beschermen stadsgezicht rondom de Baronielaan; gaafheid/herkenbaarheid: het object is van belang wegens de architectonische gaafheid van het ex- en interieur.

De gehele monumentomschrijving is als bijlage bijgevoegd. De kerk ligt tevens in het van rijkswege beschermde stadsgezicht van Breda (uitbreiding) met nummer 207.

Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhisto-risch erfgoed. (Den Haag, 2009)

4.2 Interne waardestelling

4.2.1 Exterieur

De H. Hart van Jezuskerk is een wezenlijk onderdeel van de Baronielaan. Met name de toren met steile naaldspits is markant aanwezig en voor de wijde omgeving een belangrijk herkenningspunt. Het forse en markante volume van de kerk heeft een gelijke werking. De kerk en de verdere bebouwing van het complex zijn gesitueerd op de oorspronkelijke kavel en voegen zich goed naar de omliggende bebouwing. De kerk vormt zo een zeer relevant onderdeel van het beschermde stadsgezicht. De voorgevel is afwisselend en herkenbaar vormgegeven door de samenstellende onderdelen van toren, traptoren, voorgebouwd portaal met rondvenster erboven en doopkapel. Dit komt in de neogotiek weinig voor. De verdere gevels zijn sober vormgegeven. Het exterieur is vrijwel ongewijzigd sinds de bouw in 1901 en 1931. Het neogotische karakter is hierbij goed herkenbaar. Het werk van zowel Van Genk als van Stuyt en Van Dongen is daarmee gaaf overgeleverd. Het gehele exterieur is zeldzaam, de gaafheid is na de restauraties hoog.

Afbeelding 17. De tweede zuil aan de rechterzijde. Het achzijdige hardstenen basement staat op een gemetselde fundatie. De zuil is met marmerstuc gepolijst. Het kapiteel is een monolitisch kalkstenen blok. Achter de zuil de biechtstoel in de zijbeuk.

Afbeelding 18. Het hoofdaltaar met ciborium in het hoofdkoor. Het altaar en de zuilen zijn van travertijn. Het ciborium is van gebronsd koper.

4.2.2 Constructie

De constructies van het pand zijn redelijk gaaf aanwezig. De kelders en dragende muren zijn geheel intact. In de kapconstructie van zowel kerk als toren is de nodige schade, maar deze wordt met de restauratie hersteld. Het geheel is behoorlijk gaaf, de zeldzaamheid is aanzienlijk waarbij de waarde voor een deel bestaat uit het feit dat de verschillende oorspronkelijke onderdelen nog één geheel vormen. Omdat de gevels met de vensters zowel de dragende constructie als de afwerking van exterieur en een aanzienlijk deel van het interieur vormen is dit zeer bepalend voor de kerk. Exterieur en interieur hangen zo sterk samen en zijn vrijwel geheel oorspronkelijk. Een groot deel van de begane grond vloer is verwijderd, het nog aanwezige deel aan de voorzijde van het schip is gaaf en zeldzaam.

4.2.3 Interieur

In het interieur zijn ondanks alle schades een aantal karakteristieke elementen behouden. Het betreft allereerst de geleding van het opgaande werk waarbij met name het schijnt triforium een zeldzaam element is. De combinatie van gemetselde kruisribgewelven voor de zijbeuken en een houten tongewelf voor schip, dwars-schip en koor is zeldzaam. Het houten gewelf is met sjablonen beschilderd. De gaafheid van deze afwerkingen is hoog, de zeldzaamheid ook.

De glas-in-lood invulling van de vensters is van wisselende kwaliteit. In de lichtbeuk van de kerk, de doopkapel, dwarsschip en het koor staan de oorspronkelijke panelen die door gerenommeerde kunstenaars zijn ontworpen. De gaafheid is aanzienlijk, de zeldzaamheid is hoog. Met de restauratie zal de gaafheid weer hoog worden. De verschillende venstervormen zijn van belang voor de beleving van de kerk en relevant voor de keuzes die de architecten hebben gemaakt om de kerk in neogotische stijl vorm te geven.

De verschillende zuilen van schip en koor zijn gaaf aanwezig, de zeldzaamheid is hoog. Daarbij maken ze de twee bouwcampagnes direct inzichtelijk. De verdere onderdelen van basementen, kapitelen en collonetten zijn zowel van constructieve als van esthetische waarde.

De schilderijen in de doopkapel en de Mariakapel zijn gaaf en zeldzaam. Ze vormen ook een verder niet voorkomende techniek in deze kerk. De biechtstoelen zijn vrijwel allemaal fors beschadigd. Omdat zij in uitbouwen in de zijbeuken zijn geplaatst zijn een relevant onderdeel van de hele kerk.

De inrichting van de oorspronkelijke viering met altaar en ciborium is zeer zeldzaam en heeft een hoge gaafheid. Naast de zeldzaamheid springt het ciborium in het oog vanwege het vakmanschap waarmee het is uitgevoerd.

Het in 1966 in het dwarsschip geplaatste podium is nog gaaf aanwezig, de zeldzaamheid is redelijk. De inrichting van de kelder en de sacristie lijkt geheel verloren gegaan.

4.2.4 Algehele waardestelling

De H.Hart van Jezuskerk is één van de wezenlijke onderdelen van de Baronielaan en daarmee van het beschermde stadsgezicht waar de kerk in ligt. Hiermee heeft de kerk een hoge ensemblewaarde, zowel met de hele Baronielaan als de twee andere onderdelen van het complex (de pastorie en het klooster)

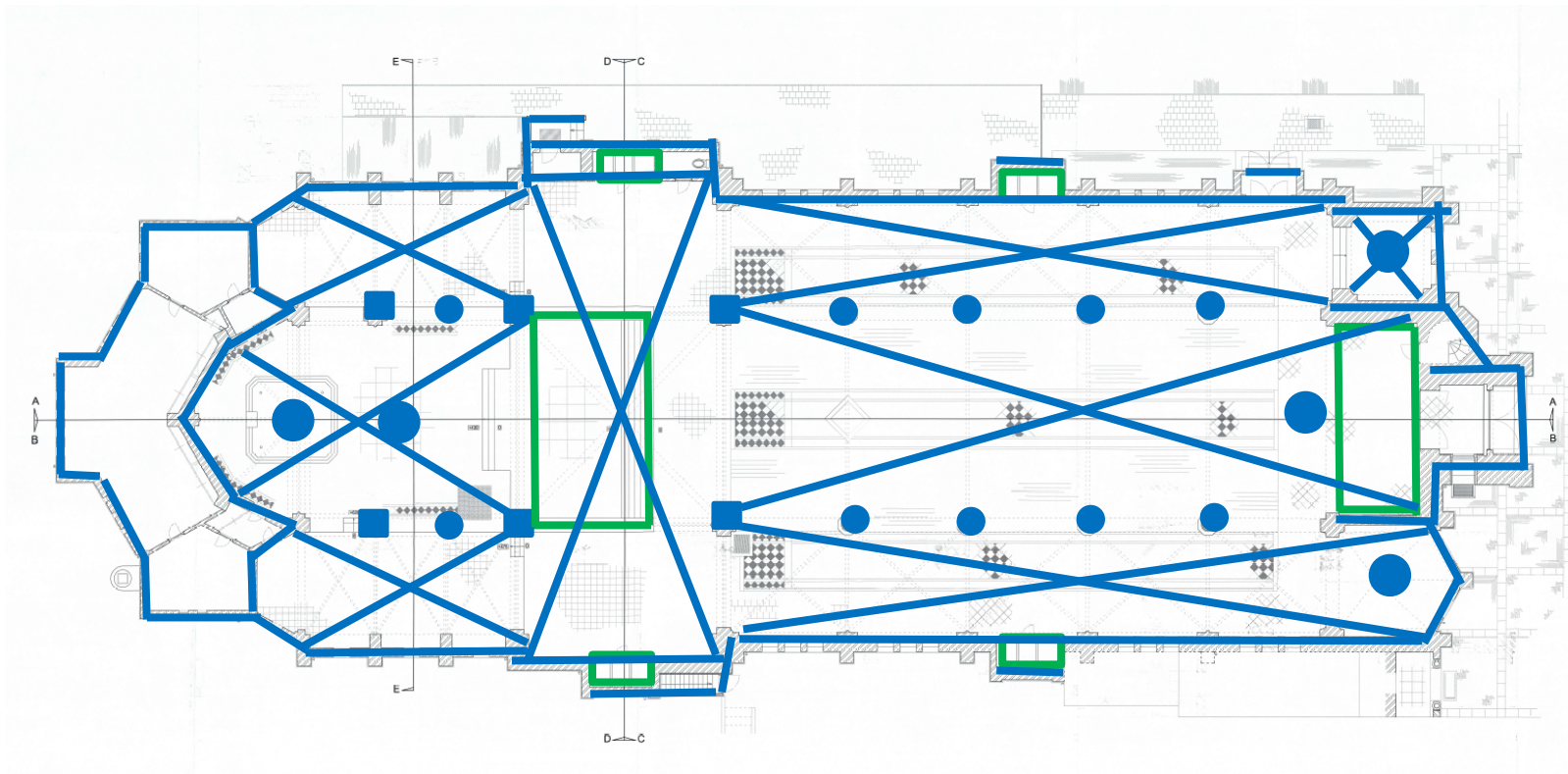
Het exterieur is bij de voorgevel door architect Van Genk creatief vormgegeven voor een neogotische kerk en heeft daarmee een hoge architectuurhistorische waarde. Deze wordt versterkt door de vrijwel ongewijzigde samenhang van exterieur en interieur.

De kerk is ondanks de bouw in twee fasen één geheel met een sobere, maar verzorgde architectuur. De fasering is op een aantal plaatsen goed afleesbaar en heeft een bouwhistorische waarde. De gebruikte materialen en technieken zijn passend bij de tijd en niet zeldzaam.

Het interieuronderdeel van de geleding van de gevel met pijlers, scheibogen, schijntreforium en lichtbeuk is gaaf aanwezig en zeldzaam, ook omdat de vormgeving afwijkt van de gemiddelde neogotische kerk. Dit is zeker het geval voor het met sjablonen beschilderde houten tongewelf in schip, dwarsschip en koor. De afwerking van de aanzetten van de kapconstructie met stucwerk dat natuursteenwerk suggereert is zeldzaam.

De biechtstoelen zijn een geïntegreerd onderdeel van de kerk en hebben een positieve waarde. De afwerkingen van schilderijen en glas-in-lood panelen van lichtbeuk, dwarsschip, koor en doopkapel zijn van de hand van gerenommeerde kunstenaars. De gaafheid is aanzienlijk, de zeldzaamheid is hoog. Het doopvont, de Mariakapel, en het hoofdaltaar met ciborium zijn gaaf en de zeldzaamheid is hoog.

De kerk heeft tenslotte een algemene historische waarde als uitdrukking van het Rooms-katholieke leven in de eerste helft van de 20^e eeuw. De grootte van de kerk en de verzorgdheid van het ontwerp geeft aan dat de parochie over voldoende middelen beschikte. Ook de gebruikshistorie is van aanzienlijk belang omdat velen hun hoogte- en dieptepunten van het leven in de kerk hebben beleefd en gedeeld. Het verdient daarbij tot slot aanbeveling om enig spoor van de krakers in de kerk aanwezig te laten aangezien het gebouw er zonder hun activiteiten waarschijnlijk niet meer was geweest.

Afbeelding 19. Waarderingsplattegrond van de kerk. Omdat de kelder niet is bezocht is deze niet apart opgenomen (zie punt 9 voor de waardering). De plattegronden zijn alleen in combinatie met de tekst van toepassing.

In onderstaande opsomming worden de monumentale waarden specifiek omschreven.

Hoge monumentale waarden.

1. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan het bouwvolume van de kerk. Het volume is geheel gaaf aanwezig. De kleine wijzigingen die er aan het exterieur zijn uitgevoerd hebben het volume niet verstoord. De kerk is een relevant onderdeel in het oeuvre van de architecten Van Genk en Stuyt en Van Dongen die de kerk in twee fasen hebben gebouwd. De kerk is een zeer relevant onderdeel van het beschermde stadsgezicht dat de Baronielaan vormt en heeft een hoge ensemblewaarde. De zeldzaamheid is hoog, de gaafheid aanzienlijk en na de restauraties hoog.
2. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de kozijnen, ramen en deuren, inclusief glas-in-lood beglazing, in de gevels. De vensters verbinden exterieur en interieur en zijn sterk bepalend voor de neogotische vormgeving. De verschillende glas-in-lood invullingen hebben een bouwhistorisch waarde, de vensters in de doopkapel, dwarsschip en koor zijn van gerenommeerde kunstenaars (J. Colette en J. Nicolas). De gaafheid is aanzienlijk, de zeldzaamheid hoog.
3. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de kapconstructie en de dakbedekking van leien. De kapconstructie van spring- en schoorwerken zijn zeldzaam. De leien in Maasdekking zijn enigszins zeldzaam, maar zeer bepalend voor de herkenbaarheid van de kerk. De ornamenten in de vorm van dakkapellen, de vieringtoren en de steekkappen op de spits van de toren zijn onlosmakelijke onderdelen van de kap. Het geheel is zeldzaam en de gaafheid is hoog.
4. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de opbouw van de gevels, zowel exterieur als interieur. De toegepaste ornamentiek van kalkstenen blokken en banden in het metselwerk in kruisverband en bij de vensters is verzorgd. De steunberen, tandlijsten en muizenstanden geleden de gevel en geven er ritme aan. Voor het interieur geldt dit voor de klassieke opbouw van zuilen, scheibogen, schijntriforium en lichtbeuk. De gaafheid is hoog, de zeldzaamheid eveneens.
5. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de gemetselde kruisribgewelven van de zijbeuken en het houten tongewelf van schip, dwarsschip en koor. De combinatie van beiden is zeldzaam. De beschrijving van het tongewelf is een wezenlijk onderdeel. De gaafheid en zeldzaamheid zijn hoog.

6. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de volgende nog aanwezige interieurelementen: de schilderingen in de doop- en Mariakapel, het neogotisch doopvont en het hoofdaltaar met ciborium. Deze elementen zijn verzorgd vormgegeven en zijn oorspronkelijk. De gaafheid is hoog, de zeldzaamheid eveneens.
7. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage hoge monumentale waarde toegekend aan de vloeren van het hoofdkoor en het begin van het schip. Beide zijn oorspronkelijk en relateren direct aan de bouwgeschiedenis en het gebruik. De vloer van het hoofdkoor als luxe marmeren vloer, die van het schip met de neogotische vormgeving. De gaafheid is hoog, de zeldzaamheid aanzienlijk.

Positieve monumentale waarden

8. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage positieve monumentale waarde toegekend aan de wijzigingen in de viering die in 1966 zijn uitgevoerd. Enerzijds verstoren deze de oorspronkelijke opzet, anderzijds zijn ze historisch zeer relevant omdat ze het veranderende gebruik van de kerk illustreren. Deze verandering sloot aan bij een bredere maatschappelijke ontwikkeling. De gaafheid is hoog, de zeldzaamheid redelijk.
9. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage positieve monumentale waarde toegekend aan de kelder. Deze is een onlosmakelijk onderdeel van het ontwerp en van belang voor het gebruik van de kerk. De gaafheid is redelijk net als de zeldzaamheid.
10. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage positieve monumentale waarde toegekend aan het orgelbalkon. Het is een oorspronkelijk onderdeel, echter zonder specifieke vormgeving. De gaafheid is aanzienlijk, de zeldzaamheid redelijk.
11. Er wordt op basis van de bevindingen in deze rapportage positieve monumentale waarde toegekend aan de vier biechtstoelen. Er is weliswaar aanzienlijke schade aan de stoelen, maar ze vormen een geïntegreerd onderdeel van de zijbeuken en het timmerwerk is verzorgd uitgevoerd in goed materiaal. De gaafheid is matig, de zeldzaamheid aanzienlijk.

Indifferente monumentale waarden

Niet van toepassing

4.3 Waarderingsplattengronden

De waarderingsplattengronden zijn hiervoor afgebeeld.

Afbeelding 20. De doopkapel gezien vanuit het schip. Er zijn twee vensters en aan beide zijde fresco's in de boogvelden. In het midden het oorspronkelijke doopvont. Op de vloer de oorspronkelijke tegels.

Afbeelding 21. De kapconstructie onder het lessenaarsdak van de linker zijbeuk. De halve spanten zijn van twee extra schoren voorzien en er zijn drie gordingen bijgeplaatst.

Colofon

Opdrachtgever

MEMO Projectontwikkeling
Contactpersoon: dhr. P. Mossou

Product

Type onderzoek: Bouwhistorische verkenning
Projectnummer: 0847
Versie: 09-09-2019

Opdrachtnemer

Hylkema Erfgoed
Contactpersoon: dhr. J. van Zelst
Auteur: dhr. L. van Hemert
Mariahoek 4
3511 LD Utrecht
030-232 88 66
info@hylkemaerfgoed.nl

Verantwoording

De foto's zijn gemaakt door drs. L. van Hemert, uitgezonderd de volgende afbeeldingen:

- Afbeelding 1 <http://www.atlas1868.nl/nb/bredastad.html>
- Afbeelding 2
<https://www.google.com/maps/place/Breda/@51.5598461,4.624259,11z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x47c6a1b47e17d16d:0xe5057ea284d71b41!8m2!3d51.5719149!4d4.768323>
- Afbeelding 3 <https://erfgoed.breda.nl/erfgoed/archief/baronielaan/>
- Afbeelding 4 Stadsarchief Breda, inventarisnummer, 2061B-155
- Afbeeldingen 11 en 15 Stadsarchief Breda, inventarisnummer 632
- Afbeelding 19 Plattegrond aangeleverd door de opdrachtgever

Bijlagen

Rijksmonumentomschrijving kerk (519134)

Cursief de aanvullingen met betrekking tot de huidige situatie

Inleiding

Met de bouw van de KERK, gewijd aan het H. Hart van Jezus, werd begonnen in 1900. In het volgende jaar zijn schip en toren ingewijd. De architectuur werd uitgevoerd in de stijl van de Neo-Gotiek, naar een ontwerp van de architect P.J. van Genk. In een aangepaste stijl werden tussen 1929 en 1931 transept en koor aangebouwd, naar een ontwerp van J. Stuyt (*en J. van Dongen*).

De driebeukige kruisbasiliek heeft een noordoostelijke, opzij van het schip gesitueerde toren met spits. Op de kruising staat een dakruiter. De kerk speelt een belangrijke rol in het silhouet van de stad, en in het bijzonder in het aanzien van de Baronielaan. Zij is een herkenningspunt in de wijk, terwijl de ligging van straten en het totale beeld van de Baronielaan aan de rijzige kerktoeren een bijzondere werking ontleent.

Omschrijving

Het gebouw heeft een schip van vijf traveeën plus een travee met orgelgalerij, toren en doopkapel, een eenbeukig transept met één travee, waarop aansluit een basilicaal koor van tevens één travee met 4/8 sluiting, geflankeerd door zijkapellen (*waarvan de daken zijn ingestort*). Het gebouw wordt gedekt door zadel- en lessenaardaken met lei-in-Maasdekking, met Neo-Gotische dakkapellen.

De kerk is opgetrokken in baksteen, sober versierd met deels natuurstenen, deels bakstenen afzaten, lisenen, geboorte- en sluitstenen en water- en tandlijsten. De gevels worden geleed door de toepassing van steunberen en lisenen. De tussenliggende vakken, waarin de vensters, worden afgesloten door lijsten.

De torengevel heeft een voorgebouwd portaal, waarboven een ondiepe spitsboognis, met de voor de architect karakteristieke indeling van een achtlobbig roosvenster boven een lancetgalerij. Deze eindgevel van het schip wordt aan de zuidzijde geschoord door haaks geplaatste, tweemaal versneden steunberen, terwijl aan de noordelijke zijde, tegen eindgevel een aansluitende geveltoren, een in plattegrond achthoekige traptoren is gesitueerd. De geveltoren heeft vier geledingen, alle met tripletten of gekoppelde lisenen, waarop een vijfde geleding met speklagen en aan elke zijde twee gekoppelde galmgaten. Het bouwlichaam wordt bekroond door een spits, die in plattegrond van vierkant naar achthoekig overgaat, met ertussen flankeerspitsjes en onder puntgevels gevatte wijzerplaten.

Tegen de zuidelijke zijbeuk staat, aan de Baronielaan, een veelhoekig (*drie*) gesloten doopkapel. De vensters in schip, transept en koortravee zijn per drie gekoppelde rondboogvensters; in de zijbeuken en koorsluiting per gevelveld één enkel rondboogvenster. Die in het koor zijn lager aangezet dan de andere vensters.

De eindgevels van het transept hebben een dispositie zoals de eindgevel van het schip (met roosvenster en lancetgalerij) (*met aanzienlijke schades*), zij het dat de plaats van het portaal hier wordt ingenomen door een uitgemetselde biechtstoel onder lessenaarsdak, en het geheel soberder is uitgevoerd.

Ook inwendig is een afwisseling tussen baksteen en natuursteen te zien. De driedelige opstand bestaat uit gepolijste (*gemarmerde*) hardstenen kolommen met natuurstenen kapitelen, versierd met florale motieven, waartussen scheibogen. Het (*schijn*)triforium, heeft per travee, in een rechthoekig veld, drie gekoppelde nissen met zuiltjes. De lichtbeuk bestaat uit drie gekoppelde rondboogvensters. Door de toepassing van schalken en horizontale lijsten wordt het muuroppervlak geleed.

Schip, transept en koor hebben natuurstenen (*klopt niet: gepleisterde aftimmeringen die natuursteen suggereren*) gordelbogen, waartussen een houten tongewelf met brede overkragende aanzet en ornamentale schilderijen. Zijkapellen en zijbeuken hebben inwendige steunberen en zijn in steen overwelfd.

Van de inventaris zijn onder meer van belang het in marmer (*klopt niet: travertijn*) en koper uitgevoerde altaarciborium met altaarkruis (Atelier Brom, 1931), een muurschildering, voorstellende de dopende Willibrordus en de vensters van de doopkapel (1901), en de koorramen, voorstellende de twaalf apostelen (J. Collette, 1931), alsmede de ramen in het transept, voorstellende de zeven smarten en het H. Hart (J. Nicolas, 1939).

Waardering

Het object is van algemeen belang. Het heeft cultuurhistorische waarden: het is van belang als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van het katholicisme in het bisdom Breda; het object heeft architectuurhistorische waarden: het is van bijzonder belang voor de geschiedenis van de architectuur en de bouwtechniek, onder meer vanwege binnen de neogotiek zeldzame elementen als het torenportaal, de asymmetrische gevelcompositie, de houten overwelling en de 4/8 koorsluiting; het is van belang als goede vertegenwoordiger van het oeuvre van de architect Van Genk en als voorbeeld van de late receptie van neogotische motieven door J. Stuyt; het is van belang wegens de aanwezige glasramen en het altaarciborium; het object heeft ensemblewaarden: het is van bijzondere betekenis vanwege zijn centrale plaats in het te beschermen stadsgezicht rondom de Baronielaan; gaafheid/herkenbaarheid: het object is van belang wegens de architectonische gaafheid van het ex- en interieur

